



Rada Dyscypliny Językoznawstwo

Uniwersytet Jagielloński

Łódź, 4 maja 2022 r.

**RECENZJA**

**rozprawy doktorskiej mgr Urszuli Marzec: *Znajomość języka polskiego kandydatów włoskich zdających egzaminy certyfikacyjne w latach 2004-2015 (ze szczególnym uwzględnieniem sprawności pisania)* (komputeropis, 390 ss.), przygotowanej pod kierunkiem prof. dra hab. Władysława T. Miodunki (promotor główny) i dr Małgorzaty Banach (promotor pomocniczy)**

Przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska mgr Urszuli Marzec jest przykładem językoznawczej pracy naukowej o charakterze glottodydaktycznym. W dysertacji, zarówno w jej warstwie teoretycznej, jak też empirycznej, przeplata się problematyka przypisywana do nurtów badań glottodydaktycznych określanych jako akwizycja języka polskiego jako obcego (JPJO) oraz polonistyczne językoznawstwo glottodydaktyczne; zgadzam się więc z charakterystyką dokonaną przez samą Autorkę (zob. Wstęp, 10). Uzupełniając Jej opis, chcę dodać, że ważną przestrzenią badawczą tej rozprawy jest lapsologia glottodydaktyczna osadzona w ramach glottodydaktyki szczegółowej, jaką jest nauczanie JPJO w środowisku włoskojęzycznym.

**Struktura i zawartość merytoryczna rozprawy**

W skład rozprawy wchodzi:

- obszerny i rzeczowy Wstęp, w którym Autorka wypowiada się (wykorzystując tezy monografii W. Miodunki z 2016 r.) na temat ważnej roli, jaką odegrała państwowa certyfikacja JPJO we wprowadzaniu nauczania polszczyzny jako języka nierodzimego w okres glottodydaktyki opartej na standardach europejskich, a następnie przedstawia m.in. przedmiot, cele pracy, metody badawcze. Wstęp kończą uwagi terminologiczne;
- rozdziały 1 – 5 (s. 22-126) o charakterze teoretyczno-opisowym, w których Autorka odnosi się w rozdz. 1. do badań i koncepcji związanych z jakością języka uczących się JPJO, zwraca uwagę na badania mieszczące się w przestrzeni glottodydaktyk

szczegółowych i szeroko omawia dotychczasowe, mało wyczerpujące badania odnoszące się do nauczania JPJO we Włoszech. Stawia następnie w rozdz. 2. pytanie o to, co to znaczy znać język i odpowiada na nie, omawiając różnorodne modele kompetencji językowej/komunikacyjnej: od modelu Noama Chomsky'ego po model językowych kompetencji komunikacyjnych upowszechniony w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego. W rozdz. 3. znajdujemy szczegółowy opis I fazy certyfikacji JPJO, a w rozdz. 4. omówienie różnorodnych koncepcji związanych z rozwijaniem umiejętności pisania. Rozdz. 5. dotyczy kluczowej dla podjętych przez Autorkę badań problematyki oddziaływań międzyjęzykowych; skupiono się w nim na omówieniu koncepcji i prac teoretycznych związanych z interjęzykiem oraz z transferem językowym;

- rozdziały 6 – 9 (s. 127-342), które tworzą część empiryczną badań. W rozdz. 6. przedstawiono socjolingwistyczną charakterystykę badanej grupy, w rozdz. 7. przeanalizowano wyniki uzyskane przez italofonów ze wszystkich części egzaminu na trzech egzaminowanych poziomach biegłości. W najdłuższym rozdziale 8. (s. 170-301) przeprowadzono dogłębną analizę i interpretację błędów interferencyjnych – graficznych, ortograficznych, leksykalnych, gramatycznych – które wystąpiły w wypowiedziach pisemnych badanych, a w rozdz. 9. zaprezentowano studia przypadków, w których została przeprowadzona jakościowa analiza czterech różnie ocenionych prac pisemnych z poziomu B1 i po jednej z poziomu B2 i C2;
- Wnioski z wykazem miejsc trudnych w polszczyźnie dla Włochów;
- dodatkowe elementy, wśród nich: Aneks zawierający m.in. tabele ze statystykami z wynikami egzaminów certyfikatowych oraz zestawienia fonemów występujących w jęz. włoskim i polskim, a także wykaz tabel i diagramów, imponująca Bibliografia, licząca 441 różnojęzycznych prac, oraz anglojęzyczne streszczenie rozprawy.

Ten klasyczny sposób segmentacji treści zapewnia pracy przejrzystość. Proporcje między częścią teoretyczno-opisową a empiryczną są właściwe. Zawartość części teoretycznej dowodzi czytania Autorki w zakresie literatury przedmiotowej oraz tego, że potrafi korzystać z niej w sposób krytyczny, o czym świadczą autorskie komentarze i podsumowania każdego z rozdziałów. Najsilniej powiązane z częścią empiryczną są rozdziały teoretyczne trzeci, piąty, a także rozdział 2.5 i rozdział czwarty, natomiast za najslabiej z nią powiązany uznaję rozdział czwarty dotyczący pisania – można było oczekiwać lepszego wykorzystania wybranych koncepcji w procesie analizy wypowiedzi pisanych. Segmentacja

treści w obrębie części empirycznej bardzo dobrze obrazuje wszystkie etapy badawcze, nie mam do niej żadnych zastrzeżeń.

### **Ocena założonych przez Autorkę celów badawczych**

Badania akwizycji języka nierodzimego mogą być różnie ukierunkowane. Pani Urszula Marzec jako osoba zaangażowana w nauczanie polszczyzny jako języka obcego we Włoszech, a także w proces testowania w egzaminach certyfikacyjnych z JPJO, podjęła projekt badawczy, polegający na określeniu stanu znajomości polszczyzny italofonów, którzy przystąpili do opisanych wyżej egzaminów w latach 2004-2015. Termin italofoń Autorka odnosi do osób deklarujących przynależność państwową do Włoch, dla których włoski był językiem funkcjonalnie pierwszym (zob. s. 14.). Najważniejszym materiałem źródłowym wykorzystanym przez Nią w rozdziałach empirycznych jest 125 arkuszy egzaminacyjnych wypełnionych przez tę grupę zdających. Autorka przeanalizowała także wyniki egzaminów ustnych tych samych kandydatów. W pracy przedstawiono i zinterpretowano rezultaty osiągnięte przez italofonów w zakresie wszystkich części egzaminu certyfikacyjnego z JPJO: RT – rozumienia tekstów słuchanych, RT – rozumienia tekstów pisanych, poprawności gramatycznej – PG pisania oraz mówienia w grupach osób dorosłych na trzech poziomach biegłości językowej: B1, B2 i C2; ukazano je również na tle uśrednionych wyników całej populacji zdających. Autorka, charakteryzując grupę zdających italofonów w rozdz. 6., wykorzystwała także dane z wypełnionych przez kandydatów kart zgłoszeń, dane liczbowe o zdających z archiwum Sekretariatu Państwowej Komisji Poświadczania Znajomości JPJO oraz ze strony [www. certyfikatpolski.pl](http://www.certyfikatpolski.pl).

Podobnie jak Pani Urszula Marzec uważam, że egzaminy certyfikacyjne z JPJO dostarczają niezwykle wartościowego i obiektywnego materiału do oceny stanu znajomości polszczyzny przez osoby, które nią władają jako językiem nierodzimym na różnych poziomach zaawansowania. Ustrukturyzowana forma egzaminów oraz sposobów oceniania biegłości językowej kandydatów, możliwość wejrzenia w archiwalne materiały z egzaminów pisemnych oraz skorzystania ze statystyk zdawalności okazały się niezwykle przydatne w uzyskaniu przez Autorkę rozprawy odpowiedzi na postawione pytania badawcze, a mianowicie umożliwiły Jej:

- wyciągnięcie pogłębionych wniosków na temat jakości polszczyzny Włochów przystępujących do egzaminów
- ustalenie i objaśnienie „miejsz trudnych” dla Włochów uczących się języka polskiego
- stworzenie przydatnej w praktyce nauczania JPJO we Włoszech listy takich zagadnień.

Wgląd w procesu badawczy przedstawiony przez Autorkę pozwala mi stwierdzić, że plan badawczy, czyli wszystkie cele badawcze określone we Wstępie zostały zrealizowane.

### Walory rozprawy

1) Do niedawna badania lapsologiczne, szczególnie te wychodzące poza nurt tzw. error analysis, nie cieszyły się popularnością wśród najmłodszych badaczy. Ostatnie lata przyniosły znaczące zmiany w tym zakresie; widoczny jest przyrost publikacji, w tym monografii, które powstały na bazie przygotowanych wcześniej rozpraw doktorskich. Ich autorzy z sukcesem stosują analizę lapsologiczną, by wypowiedzieć się na temat umiejętności językowych jednorodnych językowo grup uczących się JPJO. Tę zmianę perspektywy zauważyłam już w 2015 r. gdy redagowałam 22 tom polonistycznego czasopisma glottodydaktycznego „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” zatytułowany *Błąd glottodydaktyczny*; ujawniły się w nim różnorodne perspektywy badawcze związane z analizą oraz oceną błędów uczniowskich i metodycznych w kontekście nauczaniu języków obcych i JPJO.

Autorzy glottodydaktycznych kontrastywnych prac lapsologicznych wydanych w ostatnich latach, młodzi poloniści lub neofilolodzy, podjęli się trudnych, gdyż wymagających od nich wysokich kompetencji bilingwalnych i wiedzy językoznawczej, zadań polegających na pozyskaniu korpusu tekstów z przykładami autentycznych użyc języka przez uczących się, podjęcia analizy lapsologicznej każdego z nich, a następnie wyciągnięcia przydatnych w praktyce glottodydaktycznej wniosków z analizy. Przegląd prac wydanych w ostatnich kilku latach dowodzi eksperckiej wiedzy językoznawczej autorów, która w połączeniu z pozyskanymi wcześniej kompetencjami metodycznymi i doświadczeniami z pobyków na lektoratach zagranicznych sprawiła, że **lapsologia glottodydaktyczna jest obecnie jednym z najszybciej rozwijających się nurtów polonistycznego językoznawstwa glottodydaktycznego.**

Rozprawę mgr Urszuli Marzec można postawić w jednym rzędzie z równie wartościowymi pracami Katarzyny Bednarskiej z UŁ (monografia wydana w 2014 r. o roli transferu językowego w nauczaniu języka polskiego Słoweńców), Radosława Kalety z UW (monografia *Lapsologia polsko-białoruska* wydana w 2015 r.), Dominiki Izdebskiej-Długosz z UJ (wydana w 2021 r. monografia na temat błędów gramatycznych w polszczyźnie studentów ukraińskojęzycznych), Marty Skury z UW (opublikowana w 2022 r. praca o błędach popełnianych przez Niemców uczących się JPJO) oraz z wieloma pracami opublikowanymi przez prof. Ałę Krawczuk i jej zespół z polonistyki lwowskiej. Niektórzy

autorzy postarali się, by ich badania lapsologiczne uzyskały wymiar praktyczny, jak D. Izdebska-Długosz, która w 2021 r. wydała podręcznik kontrastywny języka polskiego dla Słowian wschodnich, jakże potrzebny teraz, w chwili napływu do Polski tak dużej grupy uchodźców wojennych z Ukrainy.

2) Rozprawa Pani Urszuli Marzec wypełnia lukę w badaniach dotyczących kompetencji językowych Włochów przyswajających język polski. Były one dotąd prowadzone marginalnie, rozprawa Doktorantki zmienia ten stan rzeczy. Autorka w przypisie 17. na s. 11 Wstępu przytacza dane, z których wynika, że w uczelniach włoskich uczy się języka polskiego niemała grupa osób np. w roku akademickim 2017/2018 ok. 270. Wyniki badań empirycznych Pani Urszuli Marzec, gdy zostaną rozpowszechnione w postaci publikacji tej monografii, mogą więc mieć znaczący wpływ na podniesienie standardu nauczania polszczyzny na kursach językowych we Włoszech. Dostarczą także wartościowych wskazówek wszystkim przyszłym autorom podręczników i przewodników językowych przeznaczonych dla Włochów uczących się polskiego lub dla Polaków uczących się języka włoskiego. Można oczekiwać, że kolejnym projektem wydawniczym Autorki będzie praca o charakterze metodycznym, co zresztą sama zapowiada.

3) Pani Urszula Marzec dołączyła jednocześnie do grona autorów, którzy oparli swoje badania na materiale egzaminów certyfikatowych z JPJO. Wymieńmy tu monografie G. Przechodzkiej (2010), A. Prizel-Kani (2013), M. Banach (2015), M. Wojenki-Karasek (2016), D. Izdebskiej-Długosz (2021) i liczne prace W. Miodunki, w tym jego monografię z 2016 r.. Rozprawa pani Urszuli Marzec tym samym upowszechnia system państwowego poświadczania znajomości JPJO, dowodząc jednocześnie, że gromadzone w archiwach Państwowej Komisji ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego Jako obcego mogą – a nawet powinny – stać się źródłem poważnej refleksji naukowej. W rozdziale 6., poświęconym charakterystyce grupy zdających italofonów, Autorka sugeruje zmianę formularza osobowego wypełnianego przez zdających egzamin certyfikatowy tak, by dostarczał on konkretnych danych na temat zdających; obecny formularz jest zbyt ogólny. Te sugestie powinny zostać wzięte pod uwagę przez zarządzających procesem państwowej certyfikacji JPJO.

4) Dojrzałość i solidność Pani Urszuli Marzec jako badaczki dostrzegam w każdym rozdziale rozprawy, jednak za kluczowy jej fragment, w największym stopniu obrazujący umiejętności Autorki uznaję część empiryczną. Zachwycają w niej językoznawcze kompetencje analityczne Doktorantki, które rozwija w szczególności w rozdziale 8. rozprawy, poświęconym błędom interferencyjnym w wypowiedziach pisemnych badanych italofonów. W tego rodzaju błędach zobrazowane są, zdaniem Autorki, najważniejsze problemy językowe



danej grupy językowej. Rozdział ten liczy ponad 130 s. i już tylko on mógłby być wydany w formie książki. Pani Urszula Marzec dokumentuje każdy fragment analizy zbiorem autentycznych przykładów użycia i nigdy nie uchyla się od określenia przyczyn (językowych, kulturowych, metodycznych) konkretnych błędów. Interpretując konkretne zjawiska gramatyczne czy leksykalne, nieustannie odwołuje się do światowej i polskiej literatury przedmiotu, potwierdza także swoje objaśnienia danymi ze słowników języka włoskiego i polskiego. Jest to przykład niesłychanie solidnej i wyczerpującej analizy kontrastywnej opartej na wieloskładnikowych kompetencjach naukowych, komunikacyjnych i kulturowych badaczki.

Przedstawione w rozdziale 9. sposoby oceny wybranych prac pisemnych kandydatów potwierdzają z kolei wysokie kompetencje Autorki jako ewaluatora. Ten rozdział dostarcza wielu istotnych danych – pozwala zapoznać się z egzaminacyjnymi wypracowaniami italofonów, a jednocześnie ze sposobem ich oceniania przez wyszkolonego egzaminatora, jakim niewątpliwie jest Doktorantka. Ten rozdział może być w całości wykorzystywany na kursach przygotowujących do egzaminów certyfikatowych, jak też na szkoleniach dla kandydatów na egzaminatorów.

Część empiryczna jest bardzo dobrze podsumowana we Wnioskach, a najważniejsze problemy językowe spowodowane interferencją, zaobserwowane w wypowiedziach pisemnych badanych italofonów, zostały zebrane w formie listy miejsc trudnych.

### **Uwagi**

- 1) W opisie koncepcji teoretycznych czy omawianych prac naddatkiem wydaje się duża liczba wtrętów w postaci komentarzy odautorskich przeniesionych do przypisów. Czytelnikowi może przeszkadzać również to, że cytując prace anglojęzyczne i włoskojęzyczne, Autorka zapomina niekiedy o przetłumaczeniu przywołanych fragmentów na język polski, a jedynie streszcza w sposób zbyt ogólny ich treść jak na s. 83, 114, 116, 117.
- 2) Na s. 30-31 Autorka pisze, że nie opublikowano dotąd monografii, w których autorzy skoncentrowaliby się wprost na sprawności pisania w odniesieniu do egzaminów certyfikatowych z JPJO. Należy to twierdzenie sprostować. Magdalena Wojenka-Karasek wykorzystuje właśnie materiał z egzaminów certyfikatowych z części Pisanie w swojej opublikowanej w 2020 r. przez Wydawnictwo UŁ rozprawie doktorskiej pt. *Wykładowi spójności w tekstach pisanych przez obcokrajowców*. Pani Urszula Marzec wspomina o tej pracy, ale jej nie analizuje, a szkoda, gdyż łódzka autorka podjęła problem przebadania kompetencji pragmatycznej w tekstach tworzonych przez zdających egzaminy, a temu

zagadnieniu Pani U. Marzec poświęciła stosunkowo niewiele uwagi. W 2022 r., została także opublikowana przez Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego w serii „Studia Glottodydaktyczne” Polonicum monografia Marty Skury pt: *Błędy popełniane przez Niemców uczących się języka polskiego jako obcego. Analiza językowa na potrzeby glottodydaktyczne.*

3) W studiach przypadków zaprezentowanych w rozdz. 9. zabrakło mi oceny jakości, odnoszącej się do kompetencji dyskursywnej i działań mediacyjnych piszących. Rozumiem, że zaprezentowany tu sposób oceny prac pisemnych kandydatów odzwierciedla zasady przyjęte na egzaminach certyfikatowych w badanym okresie, mam jednak nadzieję, że Autorka, która jest świetnie zorientowana w najnowszych koncepcjach dotyczących pisania oraz zna zawartość wydanego przez ekspertów Rady Języka w 2018 r. *CEFR. Companion Volume with New Descriptors* zaproponuje w kolejnych publikacjach taki sposób oceny, który nawiąże do tych nowych podejść.

4) Chciałabym się na koniec dowiedzieć, dlaczego Doktorantka, analizując błędy interferencyjne italofoonów skupiła się na analizie ich wypracowań, pomijając analizę językową części egzaminu sprawdzającego poprawność gramatyczną.

Pragnę zaznaczyć, że są to (punkty 1-3) drobne uwagi, odnoszące się do niewielkich fragmentów tej obszernej, niemal czterystustronicowej, bardzo starannie przygotowanej rozprawy, które w żaden sposób nie pomniejszają wartości osiągnięcia naukowego Doktorantki. Jeśli idzie o pytanie z punktu 4., to mam nadzieję, że uzyskam na nie odpowiedź w czasie publicznej obrony doktoratu.

### **Podsumowanie**

Osiągnięcie naukowe Pani Urszuli Marzec oceniam niezwykle pozytywnie. Jej przedsięwzięcie badawcze, którego przedmiotem jest określenie znajomości polszczyzny italofoonów przystępujących do egzaminu biegłości z JPJO zostało podjęte nieprzypadkowo, a wyniki przedstawionych w rozprawie doktorskiej posłużą konkretnej grupie użytkowników języka i metodykom pracującym w środowisku polsko-włoskim. Jest to więc projekt badawczy „właściwie zaadresowany”.

Należy podkreślić, że rozprawa Pani Urszuli Marzec jest pierwszą pracą glottodydaktyczną tak dogłębnie analizującą językowe kontrasty polsko-włoskie i jedyną jak dotąd monografią, w której ocenia się jakość polszczyzny osób włoskojęzycznych w oparciu o materiał źródłowy prac pisemnych z egzaminów certyfikatowych z JPJO. Rozprawa jest napisana z zachowaniem najlepszych zasad dyskursu naukowego.

Podsumowując, z pełnym przekonaniem stwierdzam, że przedstawiona mi do oceny praca Pani mgr Urszuli Marzec spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim określone w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2016 r. poz. 882). Równocześnie wnoszę o dopuszczenie Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

**Ze względu na wysokie walory naukowe rozprawy składam wniosek o jej wyróżnienie.**



Grażyna Zarzycka, dr hab. prof. UŁ  
e-mail: [grazyna.zarzycka@uni.lodz.pl](mailto:grazyna.zarzycka@uni.lodz.pl)